

Програма освітньої, психологічної та інтеграційної допомоги дітям, які постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму

ІНФОРМАЦІЙНИЙ Бюлетень

У 2016–2017 рр. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» у партнерстві з ГО Учбово-методичний науково-інформаційний центр за підтримки Європейської комісії здійснює проект «Інтеграція через діалог. Програма освітньої, психологічної та інтеграційної допомоги дітям, які постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму».

ЦІЛЬОВІ ГРУПИ ПРОЕКТУ — ДІТИ ШКІЛЬНОГО ВІКУ:

- ★ внутрішні переселенці з Луганської, Донецької областей та АР Крим;
- ★ батьки яких (де)мобілізовані чи загинули в зоні АТО;
- ★ котрі проживають у населених пунктах, що постраждали від бойових дій;
- ★ які перебувають на тимчасово окупованих територіях.

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

- ★ Освітня допомога (наприклад, підготовка до ЗНО, курси української чи англійської мови, а також інших шкільних предметів тощо).
- ★ Психологічна допомога (наприклад, індивідуальні чи групові консультації, психологічні тренінги, семінари тощо).
- ★ Інтеграційна допомога (різноманітні виховні форми, які стимулюють суспільну інтеграцію й активну та відповідальну громадянську позицію цільових груп проекту, а також паралельно надають їм певні життєво-необхідні навички, наприклад, створення он-лайн газети, соціологічні опитування, навчання комп'ютерної графіки чи анімації, професійного відео, шкільні обміни, круглі столи, дискусії, тощо).

КОМПОНЕНТИ ПРОЕКТУ

- ★ **Компонент 1.** Семінари для ресурсних осіб, партнерів проекту.
- ★ **Компонент 2.** Організація роботи Локальних Центрів громадянської освіти.
- ★ **Компонент 3.** Освіта та громадянська інтеграція через он-лайн ресурси.
- ★ **Компонент 4.** Молодіжні інтеграційні зустрічі
- ★ **Компонент 5.** Інформаційно-педагогічна кампанія (опитування, навчальні матеріали, методичні рекомендації)
- ★ **Компонент 6.** Розробка та імплементація педагогічної моделі інтеграції дітей, які опинилися у нових соціокультурних умовах та міжрегіональної взаємодії молоді в Україні.

- 1 Загальна інформація
- 2 Локальні Центри громадянської освіти
- 3 Знайомтеся, учасники проекту!
- 4 Молодіжні Академії
 - Дитина у країні майбутнього
 - Факти і стереотипи
- 5 Арт-виставки у школах України «Те, про що важко сказати»
- 6 Веб-портал проекту dialogos.org.ua
- 7 Навчально-методичні матеріали
- 8 Матеріали опитування

- **Дніпропетровська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Дніпро

Локальний Центр громадянської освіти у м. Марганець

- **Донецька область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Бахмут

Локальний Центр громадянської освіти №1 у м. Краматорськ

Локальний Центр громадянської освіти №2 у м. Краматорськ

Локальний Центр громадянської освіти у м. Слов'янськ

- **Житомирська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Бердичів

Локальний Центр громадянської освіти №1 у м. Житомир

Локальний Центр громадянської освіти №2 у м. Житомир

- **Закарпатська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Ужгород

- **Кіровоградська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Кропивницький

- **Київська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Біла Церква

Локальний Центр громадянської освіти у м. Бровари

Локальний Центр громадянської освіти №1 у м. Київ

Локальний Центр громадянської освіти №2 у м. Київ

Локальний Центр громадянської освіти №3 у м. Київ

Локальний Центр громадянської освіти №4 у м. Київ

- **Луганська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Северодонецьк

- **Львівська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Львів

- **Одеська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Одеса

- **Харківська область:**

Локальний Центр громадянської освіти №1 у м. Харків

Локальний Центр громадянської освіти №2 у м. Харків

- **Херсонська область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Нова Каховка

Локальний Центр громадянської освіти у м. Олешки

Локальний Центр громадянської освіти у м. Херсон

- **Чернівецька область:**

Локальний Центр громадянської освіти у м. Чернівці

У період з **1 січня по 30 червня 2016 р.** у рамках реалізації проекту «Інтеграція через діалог» на місцях, Локальними Центрами громадянської освіти було організовано низку заходів різнопланового характеру:

- освітня допомога включає **36 курсів** з предметів шкільного циклу (українська та англійська мови, історія, математика, ІКТ), у яких взяло участь **556 дітей** з числа цільових груп;
- у рамках психологічного напрямку реалізації проекту проведено **10 заходів**, до яких залучилася **191 дитина**;
- інтеграційна складова проекту включила **55 заходів**, у яких взяло участь **914 дітей** з числа цільових груп.

Знайдомтеся, учасники проекту!

Вмоєму класі з'явилися новенькі хлопці (вимушені переселенці – прим. авт.). Я і мій клас зустріли їх спокійно і допомагали адаптуватися: розповідали їм про вчителів і про школу, показували наше красиве, маленьке і чисте місто. Їм сподобалося наше місто, але все одно в їх серцях залишається їхнє рідне місце проживання. По святах ми збираємося, гуляємо і спілкуємося на різні теми. Наше місто люб'язно прийняло біженців, прихистило і дало їм притулок.

Ігор К., 12 років
м. Біла Церква

*«Моя
найголовніша
мрія,
щоб закінчилася
війна...»*

Вже два роки я живу поза межею своєї рідної домівки. За цей час я з моєю сім'єю були змушені переїжджати більше трьох разів. Мені прийшлося дуже часто змінювати школи, це було дуже складно, бо мені не легко налагоджувати контакт з новими людьми. Не встигала я звикнути до нової школи і друзів, як моя родина була змушена, із-за роботи батьків, переїхати у нове місце. Я розуміла, що не було іншого виходу, але мені було складно покидати містечко, яке вже хотілось би назвати своєю домівкою.

...

Моя найголовніша мрія, щоб закінчилася війна. Щоб я, моя сім'я, друзі та люди, які були змушені покинути рідну домівку – повернулися. Щоб все у нашій країні налагодилося і все було добре. Я сподіваюся та вірю, що все це настане дуже скоро.

Анастасія, 16 р.
м. Луганськ – м. Сєвєродонецьк

Місто, в якому я живу, знаходиться в зоні проведення АТО. До нас приїхало багато людей – переселенців. У нашому класі також є діти, які переїхали сюди жити. Я розумію, що відчувають ці люди, і що довелося їм подолати. Вони залишили своїх друзів та змушені були покинути рідну домівку. Я і мої однокласники, а також вчителі намагаємося допомогти їм. З їх появою наш клас став ще дружніший та згуртованіший. Вони служать прикладом для нас, що не потрібно здаватися та опускати руки. Зараз ми з ними, як одна родина.

Євген Я. 15 років
м. Бахмут

Довелося останнім часом багато переїжджати. Можу відмітити, що життя і навчання в різних регіонах має свої особливості. Так, переважна більшість однолітків Києва розмовляє російською, хоча і навчаються в українських школах, і мріють про життя закордоном. В уманській школі – домінує українська, але з діалектом, так званим «суржиком». Перехід до львівської школи був сповнений переживань, що пов'язані з загальною ситуацією в державі. Мене глибоко вразила патріотична налаштованість місцевого населення, що розмовляє українською мовою. Велика увага приділяється історії та культурі країни. У майбутньому я мрію здобути хорошу освіту і реалізувати себе в Україні.

Наталія К., 16 років

Лише два роки тому я жила в місті Донецьку і не уявляла, що моє життя так несподівано зміниться. Почалась війна... Я зі своєю родиною була змушена покинути рідні місця та вирушити до нового життя – до Чернівців. Звісно, спочатку, мені було дуже важко, але я швидко знайшла друзів, ліцейське життя поглинуло мене й дозволило відволіктись від сумних думок.

Як і в кожного з нас, в мене є мрії: я сподіваюсь найближчим часом зустрітись зі своїм однокласниками, які також були змушені роз'їхатись по всьому світу, мені б дуже хотілося відсвяткувати свій день народження в колі всієї родини, але найбільшим моїм бажанням є те, щоб люди знайшли в собі сили для примирення, щоб над всією Україною було мирне небо!

Валерія, 16 р.
м. Донецьк – м. Чернівці

ДИТИНА У КРАЇНІ МАЙБУТНЬОГО

Молодіжна Академія проекту
«Інтеграція через діалог»
м. Київ (31.05–01.06.2016)

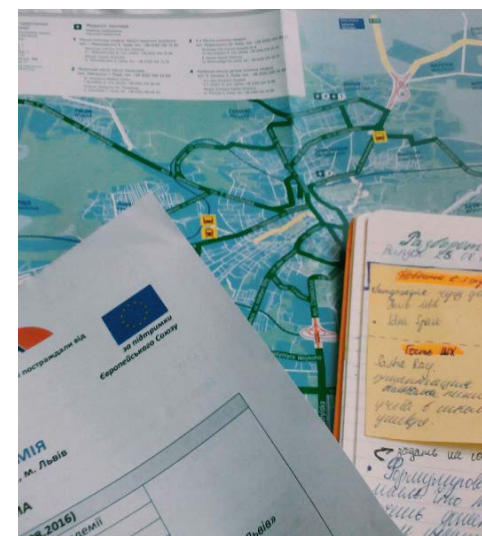

Академія була приурочена до Міжнародного дня захисту дітей. Програма заходу передбачала низку культурно-освітніх активностей: молодіжну інтерактивну гру «Дитина у країні майбутнього», екскурсію до Музею телебачення НТКУ, участь у прес-конференції в якості журналістів, візит до Національної опери України, участь у молодіжному флешмобі та акції «Парасолька над дитиною», а на завершення – екскурсію до Верховної Ради України.

ФАКТИ І СТЕРЕОТИПИ

Літня Молодіжна Академія проекту
«Інтеграція через діалог»
м. Львів (15–19.08.2016)

У рамках Академії діти взяли участь у тренінгових заняттях, що були спрямовані на розвіювання стереотипів та подолання упередженого сприйняття людей. Культурна програма для учасників заходу включала квести, екскурсії Львовом та поїздку за місто – до музею-фортеці Тустань. Підсумком роботи другої Молодіжної Академії стала презентація арт-проекту «У кривих дзеркалах стереотипів», безпосередніми авторами і виконавцями якої стали усі учасники заходу.

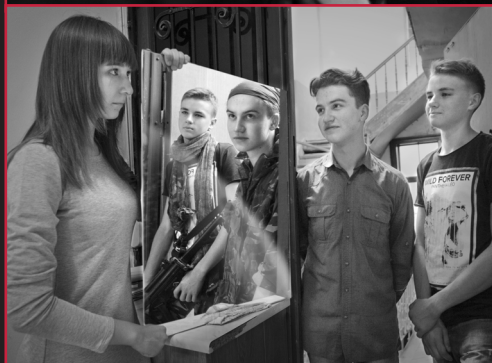
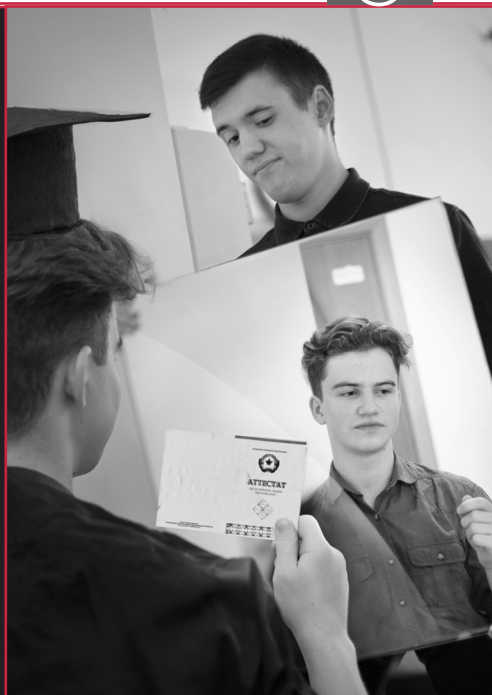
Виставка арт-проекту відбувається у навчальних закладах різних регіонів України. Захід здійснюється з метою покращення процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади, через формування у школярів почуття співпереживання і розуміння ситуацій, у яких перебувають їхні однолітки – вимушені переселенці.

Опис виставки

Виставка являє собою низку концептуальних зображень, за допомогою яких діти з числа внутрішньо переміщених осіб висловили власне бачення хибних стереотипів, з котрими їм доводиться зустрічатись у нових життєвих обставинах. Вони наче втратили можливість бути сприйнятими без «викривлення образу» – чи то з боку нового середовища, а чи «старих знайомих». Арт-проект – спроба продемонструвати те, що іноді надто важко передати словами.

Автор ідеї та фотограф:
Христина Музичук.

Сюжет і візуальні образи:
Діти з числа ВПО.

Downloaded At: 11:53 11 September 2009

18.06.2016

МИ СЕРЕД ІНШИХ. ІНШІ СЕРЕД НАС. ФОРМИ І МЕТОДИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ

Посібник присвячено реалізації важливого завдання формування в дітей шкільного віку вмінь і навиків, необхідних для ефективної комунікації та співпраці з представниками інших культур. На практичне втілення цього завдання спрямована низка виховних методик і технологій, які складають зміст посібника.

Книга складається з восьми розділів, котрі стосуються різних аспектів життя людини в соціумі. Запропоновані в ній форми і методи полікультурного виховання, піднімаючи актуальні морально-етичні питання, мають за мету залучити школярів до загальнолюдських та національних цінностей, сформувати в них почуття довіри та емпатії, толерантне ставлення та повагу до культурних відмінностей.

Інтеграція через діалог

З чого почати інтеграцію внутрішню переміщених осіб в межах місцевої громади.

Малюємо толерантність

Що означає бути толерантним.

Регіони України.

Єдність у різноманітності

Що для нас є спільним. Що кожен з нас має особливого.

Дитяча дружба не має кордонів

Чи змінюються стосунки між друзями дитинства, представниками різних культур.

Схід і Захід разом

Як безпосереднє знайомство з іншими людьми змінює наше уявлення про них.

Андрійко в скруті

Як боротися із ситуаціями психологічного тиску, булінгу чи агресії у шкільному середовищі.

ЗМІСТ	
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛІ	8
Розділ 1. ЦЕ ТАКЕ КУЛЬТУРА	13
Виділення в навчальній категорії творить багатогранну природу феномену культури	13
С.С.01. Уявлення про культуру. Насильно об'єктивуючи є наш перший уявлення про культуру	16
С.С.02. Що таке культура?	17
С.С.03. Тисячолітній культурний діалог у школі. Як сутність ми вкладаємо в поняття «культура»	18
С.С.04. Адаптація культур. Як важливі аспекти культури є прихованими	19
С.С.05. Культурні цінності. Про що ми можемо дізнатися, вивчаючи різноманітні атрибути культури	21
С.С.06. Народна педагогіка. Високобаченість має певну культуру у сфері виховання	22
С.С.07. «Екзотизація» в культурі. Що нам дов безсереднє пізнання левкої культури	23
С.С.08. Не лише свавілля. Як інформація нам несут національні справи	25
С.С.09. Що таке культура? Як фактори впливають на розвиток культури	27
Розділ 2. ПОЛІКУЛЬТУРНЕ СУСПІЛЬСТВО	29
Культурна різноманітність – це суспільна проблема чи потенціал для розвитку	29
С.П.01. Підприємство у різних культурах. Що означає різноманітність	33
С.П.02. Символи. Як чимось ми можемо полегшити багатоманітність	34
С.П.03. Обери країни, в якій хочеш жити. Як чимось культурні особливості тієї чи іншої спільноти впливають на життя і представників	35
С.П.04. Сім'я. Як переваги для суспільства надає культурна багатоманітність	37
С.П.05. Багатокультурна карта мого населеного пункту, мікрорайону, вулиці. Насильно багатоманітність є нас довкола	38
С.П.06. Сучасні мігранти. Сучасні мігранти – проблема суспільства чи соціального капіталу	39
С.П.07. Полікультурне суспільство. Як роль у нашому житті відіграє полікультурність суспільства	40
С.П.08. Тим рідше: цінності, свідомі, мови, сати. Що є спільного і відмінного у різних регіонах – християнстві, ісламі та буддизмі	41
С.П.09. Мовні унікальні серця. Насильно добре ми знаємо тих людей, що живуть поряд	42
С.П.10. Хто тут іноземець. Як різні культури проявляються у тій самій культурній життєвій	43

ЗМІСТ	
С.П.11. Суспільна багатоманітність. Суспільна багатоманітність – це проблема чи потенціал успішного розвитку	44
С.П.12. Світ як село чисельністю в 100 мільярдів. Як ми можемо жити разом	45
Розділ 3. Я ТА КУЛЬТУРА	47
Я належу до певної культури чи створюю її	47
С.М.01. Різноманітність людських цінностей. Як цінності є важливими для кожного з нас, для інших людей	50
С.М.02. Етичні цінності та права людини. Як етичні цінності надають у правах людини	51
С.М.03. Автопортрет. Насильно ми подобі. Насильно ми різні	52
С.М.04. Мій мікрокосмос. Як ми чимось ми можемо пізнати іншу культуру	53
С.М.05. Шкільний міжкультурний діалог. Як ми є носіями певних міжкультурних комунікацій	54
С.М.06. Ти означає багато. У мене одна роль у житті на фестивалі	55
С.М.07. Діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	56
Розділ 4. КУЛЬТУРА ТА МІЖКУЛЬТУРНЕ СПІЛКУВАННЯ	57
Як наші культурні спільноти та упевнення	57
С.І.01. Привітання у різних культурах. Як вітання є важливим для кожної культури	60
С.І.02. День рідної мови у багатокультурному класі. Чому ми сподіваємося мови спілкування інших людей	61
С.І.03. Круглий стіл. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	64
С.І.04. Мовний, але спільний. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	65
С.І.05. Сила добрих слів. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	66
С.І.06. Мова суспільства. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	67
С.І.07. «Я» у різних культурах. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	70
С.І.08. Про всі на світі. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	73
С.І.09. Математика свідомості. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	74
С.І.10. Інтеракція через діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	76

ЗМІСТ	
Розділ 5. ІСТОРІЯ БАГАТОКУЛЬТУРНА	77
Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	77
С.І.01. Моя історія. Моя культура. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	80
С.І.02. «Я» в історії. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	81
С.І.03. Діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	83
С.І.04. Єдиність – це не єдиність. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	85
С.І.05. Багатоманітність – це не багатоманітність. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	87
С.І.06. Міграція в історії України. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	88
С.І.07. Діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	91
С.І.08. Подорожі. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	93
Розділ 6. МІЖКУЛЬТУРНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА УПЕВНЕННЯ	95
Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	95
С.І.01. Мова біблійна. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	99
С.І.02. Міжкультурні шлюб. Міжкультурні сім'ї. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	101
С.І.03. Етнічна культура. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	103
С.І.04. Діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	104
С.І.05. Свідомість взаємності. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	105
С.І.06. «Діалог» між культурами. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	107
С.І.07. Міжкультурні конфлікти. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	108
С.І.08. Толерантність та стереотипи. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	109
С.І.09. Мій вибір. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	111
С.І.10. Мандрівний народ – діалог. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	113
С.І.11. Маломова толерантності. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	115

ЗМІСТ	
Розділ 7. РАЗОМ НА ОДНІЙ ЗЕМЛІ	117
Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	117
С.І.01. Літні молодіжні табори «Джерела толерантності». Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	121
С.І.02. Меморіал в Україні. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	122
С.І.03. Релігійні традиції в Україні. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	124
С.І.04. Релігійні традиції України. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	125
С.І.05. Релігійні традиції України. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	127
С.І.06. Схід і Захід разом. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	129
С.І.07. Андрійко в скруті. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	131
С.І.08. Багатокультурна Україна. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	134
С.І.09. Дні національних культур України. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	135
Розділ 8. СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ	139
Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	139
С.І.01. У виборі професійного вибору. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	142
С.І.02. Рівні можливості. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	144
С.І.03. Гендерна рівність. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	146
С.І.04. Соціальні ролі. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	149
С.І.05. Хроніка виклику. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	152
С.І.06. Соціальний статус. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	153
С.І.07. Соціальний бар'єр. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	154
С.І.08. Культурні інновації. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	155
С.І.09. Чи лево, коли ти інший. Як ми можемо жити разом. Як ми можемо жити разом	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	158

«РАЗОМ, а не для НИХ!»

Від початку збройного конфлікту на Сході України загальна чисельність внутрішньо переміщених осіб з Донбасу та Криму сягає більше мільйона осіб, з них близько 300 тис. дітей, котрі досі потребують як психологічної, освітньої, так й інтеграційної допомоги. Переживання обмеженості власних соціальних, психологічних, комунікативних та інших можливостей стає нездоланим бар'єром на шляху до успішної інтеграції цих дітей у нове соціокультурне середовище. У зв'язку із віковими особливостями, особливо вразливою є категорія підлітків.

Упродовж березня-червня 2016 р. дослідницька група у рамках гуманітарного проекту Європейського Союзу «Інтеграція через діалог» вивчала соціально-психологічні потреби дітей шкільного віку, переміщених із зони проведення АТО, у шести містах України – Києві, Львові, Сєвєродонецьку, Новій Каховці, Одесі та Броварах. Метою дослідження було виявлення особливостей соціально-психологічної адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у нові умови та встановлення актуальних освітніх, соціально-психологічних і соціокультурних потреб. У процесі дослідження було опитано 708 учасників (605 дітей та 103 дорослих).

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ З ДОСЛІДЖЕННЯ:

★ Діти, котрі пережили війну, характеризуються більш високим рівнем особистісної стиснутості, у їхній поведінці можуть мати місце як депресивні так й агресивні елементи. Причому їхня поведінка не завжди може бути зрозумілою для оточення, оскільки, як правило, на неї впливають фактори із попереднього життя дитини.

★ На настрій та самопочуття дітей з числа внутрішньо переміщених осіб суттєво впливають особливості нового соціального оточення і характер взаємовідносин з ним. Близько 60% респондентів відчувують допомогу з боку своїх однокласників та їхню відкритість у стосунках. Водночас, майже 40% опитаних засвідчили, що не можуть ділитися своїми переживаннями з однолітками.

★ Найбільший рівень довіри та надії на отримання допомоги у складній ситуації діти відчують до батьків, найнижчий – до психологів та керівників гуртків. За даними опитування, серед дітей-переселенців широко поширені проблеми індивідуально-психологічного характеру (складності встановлювати довірливі стосунки, інтернет-залежність, дистрес тощо). Майже половині (45,4%) опитаних дітей, у першу чергу, бракує взаємодії з друзями поза школою.

★ Доволі поширеною є проблема «ідентифікації» самих дітей та їхніх батьків («свій-чужий», «місцеві-переселенці», «патріот-сепаратист»), що впливає на їхнє прагнення (або навпаки) до інтеграції у шкільні колективи та у місцеві спільноти.

★ Соціально-політичні та матеріальні проблеми сім'ї чинять значний вплив на загальне самопочуття дитини: «звуження» кола інтересів до задоволення базових потреб (їжа, помешкання, одяг, безпека), невизначеність найближчого майбутнього, переживання через нестабільність політичної ситуації, продовження військових дій на Сході України тощо.

★ Особливо гостро перед дітьми стоїть проблема невизначеності майбутнього для родин ВПО (особливо для тих, в кого на непідконтрольних територіях залишились члени родин – батьки, чоловіки, брати/сестри). Важливою стороною життя дітей із числа вимушених переселенців є спілкування з однолітками, які залишились в зоні конфлікту. Цей зв'язок є важливим для дітей, проте виступає джерелом тривоги та емоційної нестабільності.

★ З іншого боку, ефективній адаптації та інтеграції дітей із родин ВПО у нове середовище заважає подекуди надмірна опіка, себто «виокремлення» з боку вчителів, вихователів, членів місцевої громади від решти однолітків. Адаптація це штучно створює ситуацію їхньої дезінтеграції та ізоляції. Згідно з висновками дослідників, діти з родин ВПО потребують мінімізації акцентування уваги до їхнього статусу, що у багатьох випадках спричиняє упереджене ставлення до них з боку місцевих дітей. Заходи, які проводяться для родин чи дитячих колективів переселенців, повинні бути спрямовані на солідаризацію, інтеграцію та реалізовувались за принципом «РАЗОМ, а не для НИХ!».